

Kurdish Monitoring

Kürt Dil Haklarını İzleme ve Raporlama Platformu

Türkiye'de Kürt Dili ve Kültürüne Yönelik Sistematik İhlaller Raporu 2024

Kurdish Monitoring Hakkında

Kurdish Monitoring, Türkiye’de Kürt dili ve kültürüne yönelik sistematik ihlalleri belgelemek, izlemek ve bu verileri düzenli raporlarla kamuoyuna sunmak amacıyla kurulmuş bağımsız bir inisiyatiftir. Platform, dilsel çoğulculuğun temel bir insan hakkı olduğu ilkesinden hareketle, Kürtçenin kamusal alanda kullanımının önündeki engelleri görünür kılmayı ve bu ihlallere karşı veri temelli savunuculuk yapmayı hedeflemektedir.

Platformun İşleyişi ve Hedefleri

1. Veri Toplama

Açık kaynaklar (resmi belgeler, mahkeme kararları, yerel ve ulusal medya) üzerinden ihlal kayıtları tutulacak.

Sivil toplum kuruluşları, avukatlar ve mağdurlarla iş birliği yapılarak saha verileri derlenecek.

2. Raporlama

Düzenli Raporlar: Üç aylık, altı aylık ve yıllık periyotlarla kapsamlı analizler yayınlanacak.

Bilgi Notları: Acil ihlal durumlarında veya önemli gelişmelerde hızlı değerlendirme metinleri hazırlanacak.

3. Savunuculuk

Raporlar, ulusal ve uluslararası insan hakları kurumlarına sunulacak.

Yerel yönetimler, siyasi partiler ve medya nezdinde farkındalık çalışmaları yürütülecek.

Hedef Kitle ve İş Birlikleri

Sivil Toplum: İnsan hakları örgütleri, dil aktivistleri, akademisyenler.

Medya: Yerel ve ulusal basın, bağımsız gazeteciler.

Uluslararası Kuruluşlar: BM Özel Raportörleri, Avrupa Konseyi.

Kamuoyu: Kürt toplumu ve Türkiye’deki tüm dil hakları savunucuları, Yasama organı.

Nihai Hedef

Kurdish Monitoring, Kürtçenin Türkiye’de anayasal güvenceye alınmasını, kamusal alanda özgürce kullanılmasını ve kültürel mirasın korunmasını savunur. Dilsel çeşitliliğin demokrasinin temel taşı olduğu inancıyla, hak ihlallerinin son bulduğu bir gelecek için veriye dayalı mücadele yürütür.

Türkiye’de Kürt Dil Haklarının Mevcut Durumu

Türkiye’de Kürtçe, yasal ve fiili engellerle karşılaşmaktadır.

Eğitim Hakkı: Anadilde eğitim hakkı tanınmamakta. seçmeli ders ve özel eğitim kurumlarının açılması ile sınırlı tutulmakta, Kürtçe öğretmen atamaları sembolik düzeyde kalmaktadır.

Kültür ve Sanat: Tiyatro oyunları, konserler ve edebi eserler keyfi yasaklarla karşılaşmakta; sanatçılar hedef gösterilmektedir.

Medya ve İletişim: Kürtçe yayın yapan gazete, dergi ve sosyal medya hesapları sansüre uğramakta, erişim engelleriyle karşılaşmaktadır.

Kamusal Alan: Belediyelerin Kürtçe tabela veya uyarı yazıları silinmekte; düğünlerde Kürtçe müzik ve halay "suç" kapsamında değerlendirilmektedir. Milletvekillerinin Meclis’te Kürtçe konuşmaları kesilmekte, tutanaklara “bilinmeyen dil” gibi ifadeler yazılmakta. Sağlık alanında, iş hayatında ve benzeri kamusal alanlarda, Kürtçe kullanımı engellenmektedir.

Hapishaneler: Mahkumların Kürtçe iletişim kurması engellenmekte, mektup ve kitaplarına el konulmaktadır. Kürtçe kullanmakta ısrar eden mahkumlar, hapishane yönetimlerinin baskılarıyla karşılaşmakta,

cezalandırılmakta (görüş yasağı, iletişim yasağı vb) ve infazları yakılmaktadırlar.

Bu uygulamalar, Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (Madde 27) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde 10) gibi uluslararası metinlerle çelişmektedir.

Giriş

Türkiye’de Kürt dili ve kültürü, yıllardır sistematik engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Dilsel çeşitliliğin korunması, yalnızca kültürel bir hak değil, aynı zamanda evrensel insan hakları standartlarının temel bir gereğidir. Ancak Kürtçenin kamusal alanda kullanımı, eğitimde tanınması ve sanatsal ifade özgürlüğü, siyasi, yasal ve toplumsal baskılar nedeniyle ciddi kısıtlamalara uğramaktadır. Bu durum, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle de çelişmekte ve demokratik bir toplum inşasının önünde engel teşkil etmektedir.

Kurdish Monitoring (Kürt Dil Haklarını İzleme ve Raporlama Platformu), bu ihlalleri belgelemek, veriye dayalı savunuculuk yapmak ve kamuoyunu bilinçlendirmek amacıyla kurulmuş bağımsız bir inisiyatiftir.

Bu rapor, 2024 yılında yaşanan dil temelli hak ihlallerini dört ana kategoride (**kültür-sanat, toplum-siyaset, hapishane, medya**) analiz ederek, Türkiye’deki Kürtçe kullanımının karşılaştığı zorlukları sistematik bir bakışla ortaya koymaktadır.

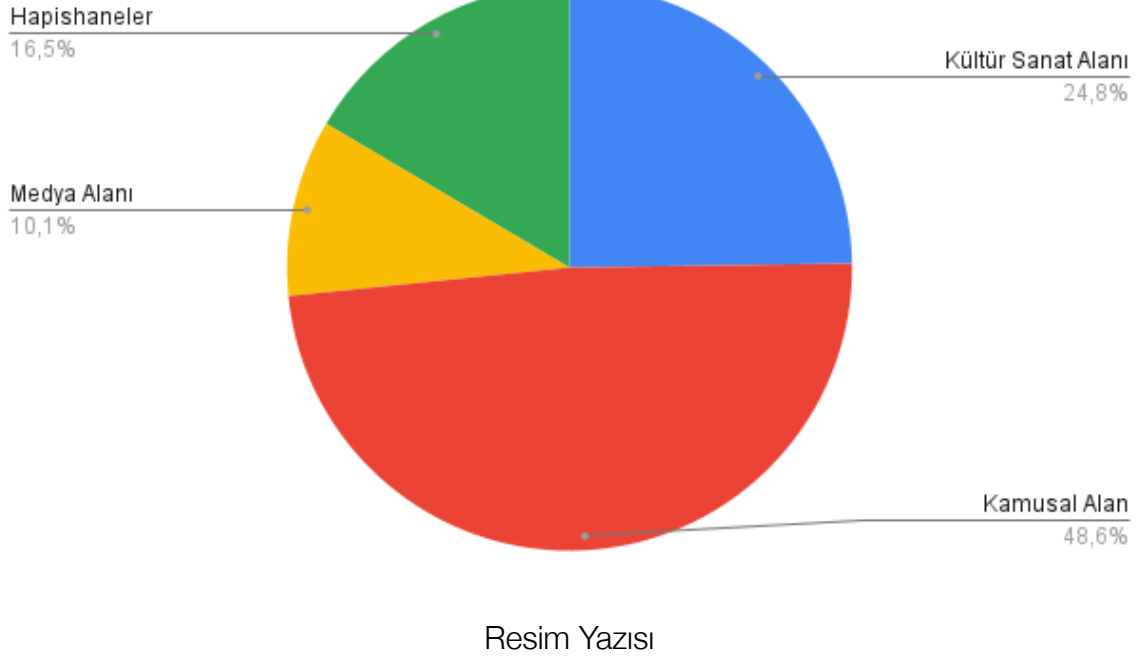
2024 Yılında Türkiye'de Kürt Dili ve Kültürüne Yönelik İhlallerin Analizi

Genel İhlal Dağılımı

Toplam **109 ihlal** tespit edilmiştir. Kategorilere göre dağılım:

- Kültür ve Sanat:** 27 ihlal
- Kamusal Alan:** 53 ihlal
- Medya:** 11 ihlal
- Hapishaneler:** 18 ihlal

Toplam ihlal sayısı

Kategorilere Göre Detaylı Analiz

1. Kültür ve Sanat Alanındaki İhlaller (27)

•Etkinlik İptalleri/Yasaklamaları:

- Kürtçe tiyatro oyunları, konserler ve kültürel etkinliklerin valilikler veya belediyeler tarafından gerekçesiz iptali (örneğin "Qral û Travîs" oyununun 4 farklı şehirde yasaklanması, Sasa Serap'ın 4 konserinin iptali).
- Sanatçıların sosyal medya hesaplarının kapatılması (Rotinda).

•Gözetimler/Tutuklamalar:

- Koma Hevra üyeleri, sanatçılar Helim Arslan ve Azad Bedran'ın gözetimine alınması.

•Soruşturma ve Yasal Baskılar:

- Kasım Taşdoğan ve Kazım Öz hakkında açılan soruşturmalar.

2. Kamusal Alandaki İhlaller (53)

•Parlamento ve Yasal Kısıtlamalar:

- TBMM'de Kürtçe konuşma engellemeleri, tercüman talebinin reddi, anadilde eğitim tekliflerinin reddi.
- Kürtçe tabelaların silinmesi ve "Türkiye Türk'tür" yazılarının yazılması.

•Gözetimler/Tutuklamalar:

- Düğünlerde Kürtçe şarkı/halay nedeniyle 375 kişinin gözetimine alınması, 47 kişinin tutuklanması.
- İşçilerin Kürtçe konuştuğu için işten çıkarılması (Bodrum ve İstanbul Havalimanı).

•Eğitim ve Sağlıkta Ayrımcılık:

- Kürtçe öğretmen kadrolarının 10'a düşürülmesi.
- Türkçe bilmeyen hastanın tıbbi test reddi (Siirt).
- Kürtçe eğitim veren kurumların sürekli baskı altına alınması, eğitim veren kişilerin tutuklanması veya istifa etmesi.

•Nefret Suçları:

- "Jin, Jiyan, Azadi" sloganının yasaklanması, Kürtçe yazıların silinmesi.
- Irak Kürdistanlı Hakim Lokman'ın Kürtçe konuştuğu için öldürülmesi.

3. Medya Alanındaki İhlaller (11)

•İnternet ve Yayın Sansürü:

- Xwebûn Gazetesi, Mezopotamya Ajansı ve Jinnews'in Kürtçe hesaplarına erişim engelleri.
- Sosyal medya hesaplarının kapatılması.

•Kitap ve Basın Yasakları:

- 120 Kürtçe kitap, dergi ve gazetenin yasaklanması.
- Rênas Jiyan'ın Kürtçe romanının yasaklanması.

4. Hapishanelerdeki İhlaller (18)

•İletişim Kısıtlamaları:

- Mahkûmların aileleriyle Kürtçe konuşmasının yasaklanması, mektuplara el konulması.
- Telefon görüşmelerinin kesilmesi (Kayseri’de engelli mahkûm).

•Cezalar ve Disiplin Uygulamaları:

- Kürtçe şarkı söyleyen mahkûmlara hücre cezası (Şakran ve Batman Cezaevleri).
- Kürtçe yazılan şiirler nedeniyle disiplin soruşturması.

•Kitap/Materyal Engellemeleri:

- Kürtçe kitapların tercüme parası karşılığı verilmesi, Yaşar Kemal’in Kürtçe çevirilerine el konulması.

Bilgi Notu

Açık kaynaklardan elde edilen bu veriler, Kürtçe üzerindeki baskının sadece bir kısmını yansıtır. Veriler toplanırken, bir hapishanedeki bir kişiye yapılan ihlal tek bir veri olarak ele alınmış ise de, bu durum aynı hapishanedeki herkes için geçerli bir şey. Ayrıca insanların bazı yaptırımlara maruz kalmamak için Kürtçeyi konuşmayarak otosansürü uyguladığını ifade etmek gerekir. Yine 1 ay içerisinde toplatılan 120 kitap örneğinde olduğu gibi, yasak ve engel, onlarca yayınevi ve yazarları ile birlikte okurlarını da kapsamaktadır. Yasaklanan tiyatro oyunu veya konserler ile o etkinliklere gitmek isteyen binlerce kişinin Kürtçe ile buluşması engellenmektedir.

Basına yansımayan günlük hayattaki baskılar elde edilen verilerin çok ötesindedir. Günlük yaşam içerisinde karşılaşılan ihlaller, sosyal medyada ve diğer platformlarda insanların Kürtçe kullanımının engellenmesi, Kürtçe’ye yönelik ayrımcı, ırkçı ifadeler, söz konusu ihlallerin sayısının bu raporda belirtilenden çok daha fazla olduğunu gösteriyor.

2024 Yılında Türkiye'de Kürt Dili ve Kültürüne Yönelik Sistemik İhlaller

Kültürden Siyasete, Hapishaneden Medyaya: Bir Yılın Analizi

1. Kùltùr ve Sanat Alanındaki Kısıtlamalar

Ocak

- Batman'da kurulan Şano Ar Tiyatrosu'nun "Qral û Travîs" adlı Kùrtçe tiyatro oyunu, turnesi devam ederken gerekçe gösterilmeden Ağrı'da yasaklandı.

Şubat

- Ocak ayında Ağrı'da yasaklanan "Qral û Travîs" adlı Kùrtçe tiyatro oyunu, şubat ayında da çeşitli yerlerde yasaklandı. Oyun 10 Şubat'ta Antep'te, 16 Şubat'ta İstanbul'da, 18 Şubat'ta ise Adana'da yasaklandı. İstanbul'da Şişli Kaymakamlığı tarafından herhangi bir gerekçe gösterilmeden yasaklanan oyunun oyuncularını sahneden indirildi, izleyicilerin salona girişi engellendi. Oyuncular, salondan zorla çıkarıldı. Şişli Cemil Candaş Kùltür Merkezi önünde engellemeye tepki gösteren oyuncular ve oyuncu Bahoz Özsunar'ın kardeşi gözaltına alındı.
- Bingöl Valiliği, Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim Sen) Bingöl Şubesi'nin, 21 Şubat Anadili Günü'nde düzenlemeyi planladığı Metin ve Kemal Kahraman konserini, konsere 2 saat kala gerekçe göstermeden iptal etti.
- Kùrt sanatçı Kasım Taşdoğan'ın 2023 yılında Kars'taki Newroz şenliğinde seslendirdiği "Serhildan jiyan e" şarkısı için soruşturma başlatıldı.

Mart

- Adana Valiliği, Kolektîfa Rîtmên Azad müzik grubundan dört sanatçının Adana Kadın Platformu'nun düzenlediği 8 Mart mitinginde konser vermesini yasakladı.

Mayıs

- Kürt Sanatçı Sasa Serap'ın 7 Mayıs'ta Kayseri, 20 Mayıs'taki Malatya, 22 Mayıs'taki Mardin, 25 Mayıs tarihindeki Van konseri iptal edildi. Malatya konseri valiliğin, organizasyon firmasına gönderdiği resmi yazıyla iptal edildi. Kayseri ve Van'daki konserlerin, valilikten arayan yetkililerin sözlü bildirimiyle iptal edildiği kaydedildi. Bir otelin konferans salonunda düzenlenmesi planlanan Mardin konseri ise “teknik arızalar” gerekçe gösterilerek iptal edildi.
- Sanatçı Kasım Taşdoğan'ın Dersim konseri valilik kararınca iptal edildi.

Eylül

- Mezopotamya Dil ve Kültür Araştırma Derneği'ne (MED-DER) dayanışma ziyareti gerçekleştiren Kürtçe müzik yana Koma Hevra üyeleri Zeynep Doğan, Gencay Morkoç, Yusuf Keleş dernek çıkışında gözaltına alındılar. İl Emniyet Müdürlüğü'ne götürülen grup üyelerinin Diyarbakır'da Şêx Sêîd Meydanı'nda (Dağkapı Meydanı) verdikleri konser sırasında seslendirdikleri Kürtçe şarkılar gerekçesiyle gözaltına alındığı öğrenildi.
- Bahoz ve Zer filmlerinin yönetmeni Kazım Öz, Zer filminin Youtube gösteriminden dolayı hakkında açılan soruşturma nedeniyle ifadeye çağrıldı.
- Kürt sanatçı Rotinda'nın sosyal medya hesapları kapatıldı.

Ekim

- Kürt sanatçıları Helim Arslan (Omerî) ve Azad Bedran Kızılkar, Diyarbakır'da gözaltına alındı. Arslan evinde gözaltına alınırken, Kızılkar'ın ise havaalanında gözaltına alındığı öğrenildi.
- Kürtçe müzik yapan Seyidxan Sevinç'in Siirt'te düzenleyeceği konser yeri daha önce İl Milli Eğitim Müdürlüğüyle yapılan görüşmelerde uygun olduğu bildirilmiş olmasına rağmen, konsere iki gün kala Valilik kararıyla iptal edilince konser Siirt Barosu salonuna alındı.

Sanatçı, Türkçe bir konser için başvuru yapan organizasyon şirketinin ise olumlu cevap aldığını söyledi.

- Koma Hevra müzik grubunun üyesi Gencay Morkoç, gözaltına alınıp tutuklandı.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Özkan Küçük'ün yapımcılığını üstlendiği ve bir grup Kürt tiyatrocunun 25 yıl sonra bir araya gelme hikâyesini anlatan "Rojbash" filminin "ticari dolaşıma uygun olmadığına" karar verdi.

Kasım

- Rojda Şenses'in 17 Kasım'da İstanbul Küçükçekmece'de yapacağı konser, CHP'li Küçükçekmece Belediyesi tarafından 8 Kasım'da gerekçe gösterilmeden iptal edildi.
- Azad Bedran'ın 15 Kasım'da Antalya Muratpaşa Belediyesi Kültür Merkezinde 20.00'de yapacağı konser de "Başka bir toplantı var" gerekçesiyle iptal edildi.
- Sanatçı Xecê'nin 16 Kasım'da Erzurum, 20 Kasım'da Ağrı'da ve 21 Kasım'da Muş konserleri, salon sahipleri tarafından iptal edildi.

Aralık

- Diljen Roni'nin Şişli Cemil Candaş Kent Kültür Merkezinde vereceği konser, CHP'li Şişli Belediyesi tarafından "tadilat" gerekçesiyle iptal edildi.
- Metin-Kemal Kahraman'ın aynı yerde düzenlenecek konseri de aynı gerekçeyle iptal edildi.
- Aynı tarihteki Murad Demir konseri de iptal edildi.

2. Kamusal Alandaki Kısıtlamalar

Ocak

- İzmir'in Aliağa ilçesinde 3 Ocak'ta Ferhat Çelik adlı yurttaş Kürtçe müzik dinlediği için bekçiler tarafından şiddete maruz kaldı. Çelik, bekçilerin şiddetine karşı İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulundu.
- Van'dan İstanbul'a gelen 80 yaşındaki S.Ç. Türkçe bilmediği için İstanbul Havalimanı'nda saatlerce bekletildiğini belirtti.

Şubat

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu'nda, DEM Parti Milletvekili Beritan Güneş Altın'ın 21 Şubat Anadil Günü nedeniyle Kürtçe yaptığı konuşma sırasında, mikrofonu kapatıldı. DEM Parti Mardin Milletvekili Beritan Güneş Altın yerinden bir dakikalık konuşmasında Kürtçe ifadeler kullandı. Altın'ın Kürtçe konuşması nedeniyle mikrofon kapanırken TBMM Başkanvekili Celal Adan, Anayasa gereği konuşmanın Türkçe yapılması gerektiğini söyledi. DEM Parti milletvekili Beritan Güneş Altın söz hakkının gasp edildiğini belirterek "Ne Kürtçe konuşmaktan ne Kürtçeyi savunmaktan ne de diğer dilleri savunmaktan asla vazgeçmeyeceğiz" diye tepki gösterdi. Altın konuşmasının sonunda yine Kürtçe ifadeler kullanırken mikrofon bir kez daha kapandı.
- DEM Parti ve DBP'nin 21 Şubat Dünya Anadil Günü ve yerel seçimlere dair hazırladığı Kürtçe afişlerin billboardlara asılması, kayyım yönetimindeki Van Büyükşehir Belediyesi engeliyle karşılaştı.

Mart

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Ekrem İmamoğlu 5 Mart 2024'te, Halk TV'de İsmail Küçükkaya'nın sunduğu Yeni Bir Sabah programına katıldı. Yayında, İmamoğlu şarkıcı Rojda'dan dinlediği ağıttan çok etkilendiğini söyledi. Sosyal medyada ve haber sitelerinde yapılan paylaşımlarda ise, İmamoğlu'nun etkilendiği bu ağıtın "Türk düşmanlığı yapan bir parça" olduğu iddia edildi. Oysa Rojda'nın söylediği ağıt, Dengbêj Şakiro'nun ünlü bir eseri.
- Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hizmete sunulan hutbe sisteminde Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca, İtalyanca, Fransızca, Rusça ve İspanyolca dahil olmak üzere 8 dil yer alırken Kürtçe yer almadı.

Nisan

- DEM Parti milletvekili Gülcan Kaçmaz, Ezîdilerin "Çarşema Sor" bayramını Mecliste Kürtçe kutlamak isterken mikrofonunun sesi kısıldı.

Mayıs

- Diyarbakır Yenişehir'de Sanat Sokağı'nda faaliyet gösteren Pîne Kafe, Kürtçe hizmet verdiği gerekçesiyle polisler tarafından basıldı. Kürt dilinin yok olmamasına dikkat çekmek amacıyla hizmetlerini Kürtçe sunacağını kamuoyuna duyuran kafenin sahibi Ramazan Şimşek gözaltına alındı. Şimşek hakkında, kafenin Instagram hesabından yapılan Kürtçe şarkı paylaşımlar "örgüt propagandası" suçu kapsamında değerlendirilerek yurt dışına çıkış yasağı ile konutu terk etmeme şeklinde ev hapsi kararı verildi.
- Milli Eğitim Bakanlığı'nın, ataması yapılacak 20 bin öğretmen arasında Kürtçe eğitimi için sadece 10 kadro ayırdı. Bakanlık, "Yaşayan Diller ve Lehçeler" dersi için açtığı Kürtçe öğretmenliği kadrosuna geçen sene 50 kişi atarken, sayının bu yıl 10 olduğunu açıkladı. Ataması yapılacak bu öğretmenlerin altısının Kürtçe'nin "Kurmanci", dördünün ise "Zazaki" lehçesi öğretmeni olacağını duyurdu.

- Meclis Başkanlığı, anadilde eğitimin anayasal güvenceye alınması ve Kürtçenin eğitimi dili olması talepleriyle verilen kanun teklifini “Anayasaya aykırı” gerekçesiyle işleme koymadı.
- Mardin Büyükşehir Belediye Meclisi toplantısında 15 Mayıs Kürt Dili Bayramı dolayısıyla Kürtçe konuşan Eşbaşkan Devrim Demir, AKP’li Meclis üyelerinin engellemesi ile karşılaştı.

Temmuz

- Mersin sahilinde bir grup genç, çalınan Kürtçe şarkı eşliğinde halay çektikleri ve slogan attıkları anlara dair videoyu sosyal medya hesaplarından paylaşımları ardından hedef gösterildi. Hedef gösterilme üzerine Mersin Cumhuriyet Başsavcılığı paylaşılan görüntülerde halay çeken 11 genç hakkında soruşturma başlatıp gözaltı kararı çıkardı. Karar sonrası yapılan ev baskınlarında 9 genç gözaltına alınırken, 2 gencin ise ikametgahlarında bulunamadığı belirtildi. Gözaltına alınanlara polis aracında “Ölürüm Türkiyem” şarkısı dinletildi. 9 genç tutuklanarak cezaevine konuldu.
- İstanbul’da Bağcılar, Esenyurt, Sultangazi ve Gaziosmanpaşa’da farklı zamanlardaki düğünlerde Kürtçe şarkılarla halay çektikleri gerekçesiyle 18 kişi gözaltına alındı. Savcılık ifadelerinin ardından 11 kişi “örgüt propagandası” suçlamasıyla tutuklanarak cezaevine gönderildi. Yedi kişi ise adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.
- Ağrı’nın Doğubayazıt ilçesinde bir düğün salonunda yapılan düğün sırasında polislerce baskın düzenledi. Baskında düğün salonu sahibi Ali Boran, Müzisyen Şenol Aktar ve kardeşi Onur Aktar ile kameraman Abdullah Kebude gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar, TEM Şubede ifade işlemleri alındıktan sonra serbest bırakıldı.
- Doğubayazıt ilçesinde birçok eve yapılan baskında Gökhan Rızaoğlu, Seyyit İbrahim Yardımcı, Okan Sekirden ve ismi öğrenilemeyen 2 kişi ile İstanbul’dan da Mutlucan Sekirden olmak üzere toplam 6 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlara yaklaşık iki hafta önce katıldıkları bir düğünde Kürt ulusal kıyafetleri giydikleri ve çalınan şarkılar eşliğinde halay çektikleri gerekçesiyle “örgüt propagandası yapmak” suçlaması yöneltildi.

- Siirt'in Kurtalan ilçesinde bir düğünde çekilen ve sosyal medyada paylaşılan kadınların halay çektiği video, kimi sosyal medya kullanıcıları tarafından hedef gösterildi. Batman ve Siirt'te yapılan ev baskınlarında altı kadın gözaltına alındı. 3 kız kardeş tutuklandı, annelerine ev hapsi cezası verildi. Gözaltına alınanlar, Siirt İl Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü. Siirt Valiliği yaptığı yazılı açıklamada, "25.07.2024 tarihinde X sosyal medya platformunda, Kurtalan ilçesinde

bir düğün salonunda çekilen bir görüntüde PKK/KCK Terör Örgütü Propagandası içeren söylemlerin paylaşıldığı tespit edilmiştir" denildi.

* İnsan Hakları Derneği'nin (İHD) yapmış olduğu açıklamaya göre, 2024 yılı ilk on ayı içinde Batman, İzmir, Urfa, Mardin, Diyarbakır, Şırnak, Antalya, Mersin, Ağrı, Siirt, İstanbul, Hakkâri, Osmaniye, Balıkesir illerinde Kürtçe şarkı eşliğinde halay çeken, toplam 375 kişi gözaltına alındı ve gözaltına

- Aydın'da askerlik yapan B.S. isimli kişi, askerlik şubesinde gözaltına alındı. B.S çıkarıldığı mahkemece "örgüt propagandası" iddiasıyla tutuklanarak, cezaevinde gönderildi. B.S.'nin Arnavutköy ilçesinde kendi askerlik eğlencesinde Kürtçe şarkıya eşlik ettiği ve halay çektiği gerekçesi ile tutuklandığı öğrenildi. Halay çekenler arasında yer alan bir kişinin de arandığı belirtildi.
- Hakkari'de bir düğünde söylenen şarkılar ve sloganlar nedeniyle ekipler, "terör propagandası yapıldığı" gerekçesiyle beş kişiyi gözaltına aldı. Sorgu işlemlerinin ardından adliyeye sevk edilen şüphelilerden dördü çıkarıldıkları mahkemede tutuklanırken, bir şüpheli ise serbest bırakıldı.
- Van Büyükşehir Belediyesi'nin yaya trafiğinin yoğun olduğu caddelere yazdığı "Pêşî Peya / Önce Yaya" Kürtçe uyarı yazıları silindi. Üzerine "Türkiye Türk'tür Türk kalacak" yazılması yapıldı. Ardından Mardin, Batman, Diyarbakır, Şırnak gibi kentlerde ve Elâzığ'ın Karakoçan ilçesinde belediyelerin yaya geçitlerine yazdıkları Kürtçe uyarı yazıları, aynı amaçlarla silindi.

- Diyarbakır Barosu yazıların silinmesiyle ilgili suç duyurusunda bulundu. Barodan yapılan yazılı açıklamada, “Baromuz, Diyarbakır’da yaya yollarına yazılan Kürtçe "Hêdî (Yavaş)" ve "Pêşî Peya (Önce Yaya)" uyarı yazılarının karalanmasına ilişkin, Kürtçe diline yönelik tahkir edici ve nefret içerir eylem nedeniyle, ilgililer hakkında TCK 216 ve 152/1-a maddesi uyarınca suç duyurusunda bulunmuştur” denildi. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, "Pêşî Peya" uyarı yazılarının silinmesine dair soru önergesine verdiği yanıtta, Kürtçenin "standartlara uygun" olmadığını savundu.
- DEM Partili meclis üyeleri, 'dillerin yaşatılması için' Karaköprü Belediyesi'ne Türkçe ile Kürtçe ve Arapça yazılı tabelaları asılması önerisi, AKP ve YRP tarafından reddedildi.
- Hakkari’de gerçekleşen bir düğünde Kürtçe şarkı söyleyen Koma Özgün adlı müzik grubunun dört üyesi “Keça Kurdan” ve “Şervano” şarkıları aracılığıyla “örgüt propagandası” yaptıkları gerekçesiyle tutuklandı. Gruptan bir kişi ise adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.
- Kürt müzisyen Bengîn, 25 Mart’ta Ağrı’nın Diyadin ilçesinde gerçekleştirilen Newroz kutlamalarında söylediği Kürtçe şarkılar sebebiyle hapis cezasına çarptırıldı. Davanın birinci duruşmasında “Rojbaş”, “Milîtano” ve “Serhildan Jiyane” şarkıları aracılığıyla “örgüt propagandası” yaptığı gerekçesiyle 1 yıl hapis cezasına çarptırıldı.
- Trabzonspor’un resmi TikTok hesabından Kürtçe şarkı ile paylaşım yapıldı. Enis Destan paylaşımında Kürtçe parçaya yer verildi. Paylaşımında Kürt rapçi Serhado’nun Zimane Kurdi (Kürtçe dili) parçası kullanıldı. Paylaşımın daha sonra kaldırıldığı görüldü.
- TBMM İnsan Hakları Komisyonu’nu tutanaklarında İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya’nın “Ölürüm Türkiye’im” şarkısı hakkında konuşurken sarf ettiği “‘Biji Portekiz’ ağızıyla hareket edenlerin hoşlanmadığı bir türkü olmasından üzüntü duymuyorum” cümlesindeki “Biji” tutanakta sansürlendi.

Ağustos

- Bodrum'da bulunan bir özel şirket, çalışanlarının kendi aralarında Kürtçe konuşmalarını yasakladı. Buna rağmen gençler kendi aralarında Kürtçe konuşmakta ısrar etti. Firmanın müdürlerinden birinin, Whatsapp gurubunda konuyu tekrar gündeme getirmesi üzerine, 12 genç, kendi istekleriyle işten ayrılarak, memleketlerine döndü. İşten ayrılımları nedeniyle gençlerin ödemeleri eksik yapıldı. Gençler, firma hakkında şikayette bulunacaklarını açıkladı.
- İstanbul Havalimanı'ndaki HD İskender adlı şirkette çalışan Mehmet Kalkan ve Fatih Aydın, Kürtçe konuşmalarından kaynaklı mobbinge maruz kaldı. İşçiler, en son fritözde çıkan yangın gerekçe gösterilerek işten çıkarıldı.
- Osmaniye'de bir düğünde Kürtçe müzik eşliğinde halay çektikleri gerekçesiyle gözaltına alınan 5 kişiden Hivda Kahraman tutuklandı.
- Diyarbakır Barosu'nda stajını tamamlayarak yemin töreninde, Türkçe'nin yanı sıra Kürtçe yemin eden avukat Bermal Yildeniz, hedef gösterildi. Yildeniz, Kürtçe yemin ettiği sırada çekilen videosunu "Pêşiyê Zimanê Kurdî" (Önce Kürtçe) notuyla paylaştı. Yildeniz, paylaşımın ardından sosyal medyada saldırılara maruz kaldı.
- Savunma Bakanlığı, Kürtçe ile hizmet verilip verilmediğine dair soru önergesine Anayasanın ilk dört maddesinde yer alan, "Türkiye devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütündür. Dili Türkçedir" diye yanıt verdi.
- Balıkesir'in Altıeylül ilçesinde bir parkta Kürtçe müzik dinledikleri sırada gözaltına alınan 3 inşaat işçisinden Cemal Güzel, "Örgüt propagandası" ve "Polise mukavemet" suçlamalarıyla tutuklandı.

Eylül

- Polisler Mezopotamya Dil ve Kültür Araştırma Derneği (MED-DER) ile Payîz Pirtûk adlı kitapçıya baskın düzenledi. Polisler, 3 saat boyunca arama yaptıktan sonra Kürtçe dil eğitim kitapları, dergiler ve hard disklere el koydu.
- Diyarbakır'da çok dilli eğitim atölyeleri düzenleyen Anka Dil ve Sanat Eğitim Kooperatifi'ne de baskın yapıldı. MED-DER eski Eşbaşkanı Rıfat Roni tutuklandı.
- Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi vatandaşı Hakim Lokman, iddiaya göre Kürtçe konuştuğu için İstanbul'da kalbinden bıçaklanarak öldürüldü. Olay, Aksaray'da meydana geldi. 45 yaşındaki Lokman'ın kuzeni Ramazan Muhammed, "kavganın nedenini tam olarak bilemediklerini, ancak Lokman'ın 12 kişinin saldırısına uğradığını" söyledi.
- Siirt'te işitme sorunu üzerine hastaneye giden Fatma Sümeli, bilmediğinden SRT değerleri ölçülemedi" denilerek muayene edilmedi. Siirt Eğitim ve Araştırma Hastanesi Kulak Burun Boğaz Polikliniği'nde tedavi olmak isteyen Fatma Sümeli'nin Türkçe bilmemesi nedeniyle "Konuşmayı Alma Eşiği (SRT)" testi yapılamadı. Muayeneyi gerçekleştiren doktor, test için hazırlanan evraka "Hasta, Türkçe bilmediğinden SRT değerleri ölçülemedi" şeklinde not düşti. Doktor, Sümeli'nin farklı bir hastaneye götürülmesini tavsiye etti.
- KAMİAD Başkan Vekili Nedim Şimşek, Rudaw televizyon kanalına Kürtçe müteahhitlerin sorunlarını anlattı. Ardından disipline sevk edildi, süreç sonlanıncaya kadar görevden alındı. KAMİAD Başkanı Ali Adıgüzel Rudaw'dan "Sözde yayın kuruluşu" diye bahsetti.
- DEM Parti Dêrsim İl Örgütü'nün eş belediye başkanı adaylarını belirlemek için yaptıkları ön seçim çalışmaları sırasında Kürtçe şarkılar eşliğinde halay çektikleri için haklarında dava açılan 15 kişinin yargılanması devam etti.

Ekim

- "Jin, Jiyan, Azadi (kadın, yaşam, özgürlük) sloganı Diyarbakır'da yasaklandı.

- DEM Parti'nin, Meclis'te Kürtçe tercüman kadrosu oluşturulmasına yönelik talebi AKP ve MHP oylarıyla reddedildi.
- Kürtçe hutbe ve vaaz verdikleri gerekçesiyle Din Alimleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (DİAYDER) üyeleri hakkında açılan davada, 12 kişiye 6 yıl 3 ay, 4 kişiye 7 yıl 6 ay ceza verildi. Davada 6 kişi hakkında da beraat kararı verildi.
- Sivas'ta son zamanlarda yaşanan kadın cinayetlerine tepki göstermek amacıyla kadın STK'ları tarafından düzenlenen basın açıklamasında, "Jin Jiyan Azadî" yazılı Kürtçe pankart da açıldı. Çevredekiler Kürtçe pankarta tepki gösterdi.

Kasım

- Kürt Araştırmaları Derneği eski Eşbaşkanı Eyyüp Subaşı'ya "örgüt üyeliği" iddiasıyla verilen cezanın gerekçesinde, Kürtçe öğrenmek isteyenlerle yapılan telefon görüşmeleri suç sayıldı.
- DEM Parti'nin uçaklarda Kürtçe hizmet verilmesi ve evlere ücretsiz internet sağlanması teklifi, AKP-MHP oylarıyla reddedildi.
- Batman'da atanan kayyım, 2015 yılında Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) döneminde açılan kadın spor merkezinin Kürtçe "Komplexa werzîşê ya jinê" yazılı tabelasını kaldırdı.
- DEM Partili Burcugül Çubuk, Yerine kayyım atanan Mardin Büyükşehir Belediyesi Eşbaşkanı Devrim Demir'in seslendirdiği Kürtçe şarkıyı açtığı sırada mikrofonu kapatıldı.
- Kayyım atanan DEM Parti yönetimindeki Bahçesaray Belediyesi'nde Kürtçe tabela ve pankartlar indirildi.
- 2025 Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Teklifi'nin, Meclis Plan ve Bütçe Komisyonu'ndaki görüşmeleri sırasında, DEM Parti, vatandaşların Kürtçe sağlık hizmeti alabilmelerine olanak sağlayan bir önerge verdi, ancak önerge reddedildi.

- Batman Belediyesi'nin 15 Ekim'de açılışını yaptığı "Beybûn Çok Dilli Kreş"ın Kürtçe eğitmenleri, belediyeye kayyım atanmasından sonra, kayyımla çalışmama kararı aldı. Aileler de kayyım kararı sonrası çocuklarını kreşe göndermedi.
- İstanbul Barosu'na kayıtlı bir avukat, Baronun alt komisyonu olan Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonu'nun WhatsApp grubunda Kürtçe yazılan mesajlar için, Baro yönetimine şikayet başvurusunda bulundu. Avukat konuyu sosyal medya hesabından duyurdu.

Aralık

- Çanakkale'nin Çan ilçesinde Kürtçe şarkı çalınan Ağırlı ailenin düğününe ırkçı bir grup müdahale ederek elektriğini kesti ve bir genci darp etti.
- Bütçe görüşmelerinde TBMM Genel Kurulu'nu yöneten MHP'li Meclis Başkanvekili Celal Adan, DEM Parti Şırnak Milletvekili Ayşegül Doğan'ın Kürtçe selamlamasına izin verdi. Ancak Kürtçe ifadeler tutanaklara geçirilmedi. Konuşmanın Kürtçe bölümleriyle ilgili, daha önceki uygulamalarda olduğu gibi tutanakların sonuna, "Bu bölümde hatip tarafından Türkçe olmayan kelimeler ifade edildi" notu düşüldü.
- TBMM Genel Kurulu'nda DEM Parti Milletvekili Zeynep Oduncu'nun Kürtçe konuşması sırasında mikrofonu kapatıldı. Oduncu, konuşması sırasında "Savaşa hayır, barış hemen şimdi" sözünü önce İngilizce söyledi. Aynı sözü Kürtçe söylediği sırada ise mikrofonu Genel Kurul'u yöneten Meclis Başkanvekili Bekir Bozdağ tarafından kapatıldı.
- Harran Üniversitesi'nde, rektörlüğün işlettiği Göl Kafe'de gitar çalıp Kürtçe şarkı söyleyen bir öğrenci, üniversite yönetiminin engellemesiyle karşılaştı. Öğrenci gitar çalıp Kürtçe şarkı söylemeye başladığında, güvenlik görevlileri kafe yönetimine talimat vererek yüksek sesle Türkçe müzik açtı. Öğrenci, Kürtçe şarkı söylemesine engel olunmasına tepki gösterince güvenlik görevlileri tarafından tehdit edildi. Kürtçe yaşamının nedenini soran öğrencilere, "Kürtçe şarkı söyleyince kavga çıkıyor" cevabı verildi.

3. Medya Alanındaki Kısıtlamalar

Ocak

- Kürtçe yayımlanan Xwebûn Gazetesi'nin internet sitesine, Erzurum 2'nci Sulh Ceza Hakimliği tarafından erişim engeli getirildi.

şubat

- JINNEWS'in X platformundaki Kürtçe "@JinnewsKurmanci" hesabına erişim engeli getirildi.

Mart

- Erzurum 1. Sulh Ceza Hakimliği, 12 Mart Dünya İnternet Sansryle Mücadele Günü'nde Mezopotamya Ajansı'nın yayın yaptığı mezopotamyaaajansi35.com adresini sansrledi.

Temmuz

- Jinnews'in X platformu zerindeki Kürtçe hesabı engellendi. Ajansın daha önce de @JinNewsKurdi, @JinnewsKurdi, @JinnewsKurmanci  @KurdiJinnews deengellenmişti. Bu kapatma ile birlikte ajansın Kürtçe hesapları 5'inci kez engellenmiş oldu.
- Mezopotamya Ajansı'nın (MA) "mezopotamyaaajansi.net" olan alan adı Gümüřhane Sulh Ceza Hakimliği kararıyla erişime engellendi.

Ağustos

- Mezopotamya Ajansı'nın (MA) , "mezopotamyaaajansi38.com" alan adı Eskiřehir Sulh Ceza Hakimliği'nce erişime engellendi.

Eylül

- Haftalık Kürtçe yayın yapan Xwebûn gazetesinin internet sitesi erişime engellendi. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BİK) sitesinde yer alan karara göre "www.xwebun.org" sitesi Adana 5. Sulh Ceza Hakimliği tarafından alınan kararla erişime engellendi.

Aralık

- Türkiye’de Aralık ayında Kürtçe ya da Kürtlerle ilgili olan 120 kitap, dergi ve gazete nüshasına yasak geldi. Yasaklanan gazete, kitap ve dergilerin çoğu Kürt yayınevleri tarafından yayınlanan kitaplar.
- 8. Diyarbakır Kitap Fuarı'nda iki Türkçe kitabın yanı sıra Aram Yayınevi tarafından yayınlanan Mahmut Aba'ya "Dildarê Serkeftinê" adlı Kürtçe kitap hakkında da toplatma kararı verildi.
- Diyarbakır 4. Sulh Ceza Mahkemesi, Kürt yazar ve şair Rênas Jiyan'ın "Kavirên Anarşist" adlı Kürtçe romanını yasakladı.
- Mezopotamya Ajansı'nın (MA) "mezopotamyaaajansi40.com" alan adı, "millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması" gerekçesiyle, Bitlis Sulh Ceza Hakimliği'nin 27 Aralık 2024 tarihli ve 2024/2618 sayılı kararıyla erişime engellendi. *NuJINHA'nın X platformundaki hesaplarına, Kocaeli 1. Sulh Ceza Hakimliği tarafından erişim engeli getirildi.

4. Hapishanelerde Kısıtlamalar

Ocak

- AİHM (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi), Aziz Yalçın v. Türkiye davası kapsamında, cezaevinde tutulan mahpusun ailesiyle Kürtçe konuşmasına getirilen yasak ile ilgili Türk Hükümeti'ni savunmasını sunmaya davet etti.

Mart

- Afyon T Tipi Hapishanesinde kalan mahkumlar, cezaevi yönetimin müzik dinleyenlere müdahale ettiğini duyurdular. Mahkumlar yaptıkları açıklamada, "Radyomuza, 'Kürtçe şarkı dinliyorsunuz, Kürtçe şarkıları açmayın' diyerek müdahale ettiler. Bu durumdan şikayetçi olduk. Bu dilimize yapılan bir saldırdır. Bize 'Kürtçe şarkı ve Kürtçe haber dinlemeyin' diyorlar. Gönderdiğimiz ve bize gelen Kürtçe mektuplara el konuluyor. Yine gerekçe olarak 'tercüman yok, o yüzden vermiyoruz' iddiasında bulunuyorlar" dedi.
- Tekirdağ 2 Nolu F Tipi Hapishanesinden İHD'ye mektupla başvuruda bulunan F. Y., M. R. A., F. A., M. M. S. ve M.A, kitap kısıtlamasının olduğunu, özellikle Kürtçe kitap getirtmelerinin engellendiğini, tercüme edilmesi için tercüman parasının kendilerinden istendiğini kaydederek ayrıca Kürtçe yazılan mektup ve yazıların da kendilerine verilmediğini belirttiler.

Mayıs

- Kırşehir Yüksek Güvenlikli Kapalı Hapishanesinde avukat ile görüşen A. İkbâl ailesinden hiç kimsenin Türkiye'de yaşamadığını, hiç kimse ile iletişimi olmadığını, telefonla dahi olsa kimsenin sesini duymadığını, Kürtçe konuştuğu için görevliler tarafından kendisine hakaret edildiğini kaydetti.

- Aynı hapishanede H. A ise Kürtçe kitaplar için tercüme parası istendiğini dile getirdi.

Temmuz

- Edirne L Tipi Hapishanesinden O.Ç., İHD'ye yaptığı başvuruda, eşinin, koğuştaki Türkçe-Kürtçe oyun oynadıklarını ancak oyun oynarken kağıda yazdıkları Kürtçe ifadelerden dolayı haklarında disiplin soruşturması başlatıldığını belirttiğini ifade etti.
- Erzincan L Tipi Kapalı Cezaevi açık görüşte ailelere, "Türkçe konuş" dayatmasında yapıldı. 2015 yılında Van'da gözaltına alındıktan sonra tutuklanan Nihat İşnaz'ın açık görüşüne giden ailesine, "Türkçe konuş" dayatması yapıldı. Baba Muzaffer İşnaz'ın aktardığına göre görüş salonunda Kürtçe konuştukları sırada gardiyanlar 'Türkçe konuşun' diye ikazda bulundu. İşnaz buna karşı Türkçe bilmediğini söyledi. Ardından mahpus oğlu ile gardiyan arasında tartışma çıktı. Bu tartışmanın sonucunda da Nihat İşnaz'a bir ay görüş yasağı verildiği öğrenildi.

Ağustos

- Şırnak T Tipi Kapalı Hapishanesinde tutuklularla görüşen Şırnak Barosu İnsan Hakları Komisyonu üyesi avukat Fadıl Tay, Cezaevi müdürünün değişmesinin ardından tutukluların telefon görüşmesinde aileleriyle Kürtçe konuşmasının yasaklandığını belirtti. Tutukluların cezaevi müdürünün kendilerine "Telefon görüşmelerinde ailelerinle Kürtçe konuşmayacaksınız" dediğini dile getirdi.
- Giresun Espiye L Tipi Kapalı Hapishanesinde tutulan müzisyen Erkan Benli'nin yazdığı Kürtçe kitap taslağına ve Yaşar Kemal'in Kürtçeye çevrilmiş kitaplarına el konuldu.
- Medine Kaymaz'ın Tekirdağ F Tipi Kapalı Hapishanesindeki hükümlü oğlu Bayram Kaymaz ile telefon görüşmesi Kürtçe konuştuğu için kesildi.
- Şakran Kadın Kapalı Hapishanesinde 31 tutukluya Kürtçe şarkı söyleyip slogan attıkları için bir ay iletişim ve görüş yasağı cezası verildi.

- Bafra T Tipi Hapishanesinde tutsaklar Enes İlgen ve Serdar Başaran'a not defterlerindeki Kürtçe şiir ve şarkı nedeniyle 11 gün hücre cezası verildi.
- İzmir Şakran Kadın Kapalı Hapishanesinde tutulan 31 mahpusa "Kürtçe şarkı söyleyip zılgıt çektikleri ve slogan attıkları" gerekçesiyle ceza verildi.

Eylül

- Batman T Tipi Cezaevi'nde 15 mahpusa Kürtçe şarkılar eşliğinde halay çektikleri gerekçesiyle 15 gün hücre cezası verildi.
- Tekirdağ 1 Nolu F Tipi Hapishanesinden mektupla İHD'ye ulaşan E. O "Dışarıda bize gönderilen birçok Türkçe ve Kürtçe kitap vb. yayın mahkeme kararı olmadan ya el konuluyor ya da aylarca "kontrol" adı altında verilmiyor" dedi.

Kasım

- Kayseri Hapishanesinde bir hafta öncesinde tekli hücreye konulan yüzde 90 engelli Şaban Kaygusuz'un telefon konuşması Kürtçe konuştuğu gerekçesiyle kesildi.

Aralık

- Adana Suluca Yüksek Güvenlikli Kapalı Hapishanesindeki tutuklu ve hükümlüler, ağız içi aramaya maruz kaldıklarını, sosyal aktivitelerin engellendiğini ve aralarında Kürtçe sohbete izin verilmediğini belirtti.
- Kırşehir Hapishanesinde Türkçe dışındaki dillerde konuşulması için dilekçe şartı getirildi.
- Özgürlükçü Hukukçular Derneği'nin 2024 yılı ihlal raporunda, yıl boyunca pek çok hapishaneden Kürtçe engeli ile ilgili kendilerine başvuru yapıldığı ifade edildi. Rapora göre, Kürtçe mahpuslar, kitapların kendilerine verilmediğini, Kürtçe kitaplarla ilgili tercüman parası istendiğini, kitap sınırlamasının genel olarak 7 olarak belirlendiği ve 2 ayda bir değişim haklarının olduğunu, Kürtçe mektup göndermek istediklerinde bunun

engellendiğini, mektup okuma komisyonunda ve hapishanede tercüman olmadığı gerekçesi ile Kürtçe yazılan mektupların ve yazıların gönderilmediğini, saz çalıp Kürtçe şarkı söylediklerinde taciz ve hakaretin arttığını ifade ettiler.

* **Kaynaklar:**Bu rapordaki veriler, açık veri kaynakları, medya ve sivil toplum örgütlerinin aylık, yıllık raporlarından yola çıkarak hazırlanmıştır.